
Werkgroepen

Grondwaterfauna

Sinds kort is binnen EIS het project grondwaterfauna van start gegaan. De bedoeling is om een overzicht samen te stellen van de verspreiding, de systematiek (determinatie sleutels) en de ecologie van de fauna uit grondwatervoerende pakketten. Dit kunnen zowel dieren zijn die strikt in grondwater voorkomen, als oppervlakte dieren die daarnaast in het grondwater kunnen voorkomen. Het bewerken en toegankelijk maken van bestaande collecties is een belangrijke doelstelling, daarnaast wordt beoogd faunistisch onderzoek naar grondwaterdieren te stimuleren. Het blijkt dat we slechts een summier beeld hebben van deze fauna en dat vonden nieuw voor de Nederlands fauna nog steeds kunnen worden verwacht. De toenemende grondwaterverontreiniging zal ongetwijfeld invloed hebben op de samenstelling van grondwaterlevensgemeenschappen. Willen we nog een adequate beschrijving van grondwaterfauna en grondwaterecosystemen van verschillende gebieden in Nederland kunnen geven dan zijn inventarisaties hard nodig.

De meeste hydrobiologen zullen de aanwezigheid van grondwaterdieren in Nederland vooral associëren met Zuid-Limburg. Dit is inderdaad het gebied waaruit tot nu toe de meeste macrofauna soorten bekend zijn. Toch heeft recent onderzoek van grondwater op de hogere zandgronden laten zien dat ook daar grondwaterfauna voorkomt, het betreft dan meestal kleinere meiofauna organismen (< 1 mm). Zo werd recent *Anthrobathynella stammeri*, een Syncarida (Crustacea) gevonden in Montforland en nabij Cuyck. Dit is een vertegenwoordiger van de crustaceën orde Syncarida welke nog niet eerder in Nederland gevonden werd. Buiten Zuid-Limburg is gebleken dat regelmatig verschillende soorten *Parastenocaris* in grondwater van zandgebieden voorkomen. Ook van deze harpacticoid copepoden werden de afgelopen jaren verschillende nieuwe soorten voor de Nederlands fauna gevonden. Alhoewel veel grondwaterdieren kreeftachtigen zijn, zijn ook vertegenwoordigers van andere groepen in het grondwater vastgesteld of te verwachten (b.v. Acari, Nematoden, Plathyhelminthes, en Mollusca).

Iedere geïnteresseerde wordt hierbij uitgenodigd aan dit project mee te werken en zo mogelijk collecties ter beschikking te stellen. In eerste instantie zullen grondwaterdieren in de EIS-bestanden worden ingevoerd m.b.v. het ponsconcept

'Macrofauna van Binnenwateren', hiertoe zijn enkele kleine wijzigingen en aanvullingen op dit concept aangebracht. Deze zijn te verkrijgen bij de coördinator. Een lijst met tot nu toe in Nederland aangetroffen grondwaterdieren met groepcodes, soortnummers, genus- en soortafkortingen volgens het stramen van Limnofauna Neerlandica is eveneens op aanvraag verkrijgbaar.

Dr. Ir. J. Notenboom

0002 Mollusca (weekdieren)

Hoewel er in de afgelopen jaren reeds een groot aantal gegevens over mollusken binnen zijn gekomen is er verder nog niets actiefs mee gebeurd. Het blijft toch moeilijk om mensen te activeren hun gegevens voor het EIS te bewerken. Een malacoloog verzamelt liever dan dat er tijdrovende administratieve werkzaamheden gedaan moeten worden. Daarnaast is het aantal malacologen dat zich speciaal richt op de Nederlandse Fauna bij mijn weten niet zo groot.

Om die redenen is het dan ook erg lastig om een project te activeren waarbij zowel bestaande EIS gegevens als nieuwe gegevens gebruikt kunnen worden. Maar het eindresultaat van een dergelijk project zou meteen het nut van het EIS duidelijk zichtbaar maken

Natuurlijk is er een project op te zetten zoals in Engeland, met verspreidingskaarten over de marine mollusken (Seaward, 1982, 1990). Ook een project in aansluiting op de 'Red Data Book' m.b.t. bedreigde molluskensoorten is denkbaar. Ik denk echter dat dergelijke projecten alleen zinvol getrokken kunnen worden door beroeps-malacologen of zeer deskundige amateurs die voldoende vrije tijd hebben. Ik behoor in ieder geval tot geen van beide categorieën.

Mijn eerste doel en volgens mij ook het belangrijkste doel, is er voor te zorgen dat er zoveel mogelijk betrouwbare gegevens binnen komen.

Seaward, D.R. (ed.), 1982. Sea area atlas of the marine molluscs of Britain and Ireland

Seaward, D.R. (ed.), 1990. Distribution of the marine molluscs of north west Europe

A.D.P. van Peursen

[De werkgroep Mollusken bedient zijn medewerkers voornamelijk via het Correspondentieblad van de Nederlandse Mala-

cologische Vereniging, vandaar dat u zelden in deze kolommen iets over deze werkgroep leest. De laatste jaren verschenen van de hand van Anthonie van Peursen de volgende mededelingen:

No. 252: 634-640 (januari 1990): *Coördinatorschap van EIS, wisseling van de wacht.*

No. 253: 658 (maart 1990): *Verslag molluskencomité 1989.*

No. 259: 810-811 (maart 1991): *Verslag molluskencomité 1990*

No. 260: 844-850 (mei 1991): *Binnengekomen EIS gegevens in 1990.*

No. 265: 960-961 (maart 1992): *Verslag molluskencomité 1991*

No. 265: 970-977 (maart 1992): *EIS-Nederland - N. M. V., ja of nee.* [Diskussie n.a.v. initiatief-comité]

redactie

0046 Orthoptera (sprinkhanen en krekels)

Vorig seizoen

In 1991 werden weer veel nieuwe gegevens verzameld voor de atlas. Vele medewerkers maakten zich nuttig door het opvullen van witte plekken op de kaart, waarbij ik hier Zuid-Holland (Mostert & Van Heerden, 1991; Terlouw, in prep.) en Friesland (Tienstra, 1991) wil noemen. Verder vielen een aantal nieuwe vindplaatsen van zeldzame soorten op. *Decticus verrucivorus* en *Stenobothrus stigmaticus* werden teruggevonden bij Den Bosch en de waarneming van *Chorthippus apricarius* bij Zwolle werd bevestigd.

Volgend seizoen

Hoewel al veel werk verzet is, zijn veel gebieden nog slecht of niet onderzocht. Ook zijn de soorten die geen hoorbaar geluid maken (zoals de doornsprinkhanen en *Leptophyes punctatissima*), duidelijk onderbemonsterd. Als de gegevens van 1991 aan het bestand zijn toegevoegd, zal een overzicht worden gemaakt met de 'probleemgebieden'.

In 1991 waren de dijken en uiterwaarden als thema-biotopen aangewezen; in 1992 wordt speciale aandacht gevraagd voor het agrarisch gebied.

Uit een recent overzicht van de sprinkhanen in Niedersachsen (Grein, 1990) blijkt dat *Omocestus haemorrhoidalis* en *Chorthippus dorsatus* vlak over de grens bij Twente voorkomen. Beide soorten zijn nog nooit in Nederland aangetroffen. Volgens R. Haselager (mond. med.) komt ook *Tettigonia cantans* in deze streek voor.

Ook dit jaar zullen weer enkele inventarisatie-excursies gehouden worden. Medewerkers aan het project zullen tijdig op de hoogte worden gesteld.

Medewerkers die nog formulieren nodig hebben voor het komende seizoen, kunnen deze aanvragen bij de coördinator.

De krekels en sprinkhanen in de Benelux

Voor dit boekje (Natuurhist. Bibl. KNNV no. 30, auteurs G. Kruseman en M. Duijm) is een lijst van correcties en aanvullingen opgesteld. Deze kan men toegezonden krijgen door een aan zich zelf geadresseerde envelop, voorzien van een postzegel van 70 ct. toe te zenden aan:

M. Duijm, Onnerweg 41, 9517 VB Haren (Gn.).

Grein, G. 1990. Zur Verbreitung der Heuschrecken (Saltatoria) in Niedersachsen und Bremen. - Inform. d. Naturschutz Niedersachs. 10: 133-196.

Mostert, K. & A. van Heerden, 1991. Sprinkhanen in het agrarisch gebied van Zuid-Holland. - Nieuwsbrief Saltabel 6: 17-26.

Terlouw, R., in prep. Sprinkhanen in de Krimpenerwaard. - Nieuwsbrief Saltabel 7.

Tienstra, R., 1991. Sprinkhanen in Zuid-Friesland. - Nieuwsbrief Saltabel 6: 6-16.

R. Kleukers

0001, 3001 Loopkevers (Coleoptera: Carabidae)

VERSLAG OVER 1990-1991

De loopkeverwerkgroep draaide in 1991 op volle toeren. Voor een werkgroep die voornamelijk in privé-tijd wordt gerund, hebben we ons behoorlijk veel werk op de hals gehaald. De werkzaamheden kunnen we indelen in twee categorieën, nl.

1) Vaste werkzaamheden

Hieronder valt het normale databankbeheer. Het invoeren van nieuwe gegevens is voor enige tijd stopgezet. Gegevens worden nog wel ingezameld, maar belanden vervolgens in archiefenveloppen. Alleen als we op bijzondere vangsten opmerkzaam worden gemaakt, worden deze zoveel mogelijk nog speciaal genoteerd voor directe verwerking in de nieuwe loopkeveratlas.

Deze 'atlas' die we ook als een onderdeel van de vaste werkzaamheden beschouwen, zal veel meer worden dan een kaarten-atlas alleen. Met EIS en het Nationaal Natuurhistorisch Museum, is voorlopige overeenstemming bereikt over de uitgave. Door het grote aantal soorten zal deze uitgave waarschijnlijk in twee delen geschieden. Over de globale inhoud is in Nieuwsbrief 19 (1989) reeds geschreven. Het werk is op dit moment in volle gang en wordt door ondergetekende uitgevoerd, in samenwerking met een redactie commissie bestaande uit J. Krikken, J. Meijer en E. van Nieukerken. De voorlopige kaarten zijn klaar, maar moeten nog gecontroleerd worden, waarna de definitieve kaarten kunnen worden vervaardigd. De teksten voor de eerste 50 soorten zijn geschreven evenals de meeste hoofdstukken van de inleiding. Als verdere overeenstemming met de redactiecommissie wordt bereikt over de indeling en de uiteindelijke vormgeving, zullen de overige teksten naar verwachting snel kunnen worden geproduceerd. De ervaring leert echter dat aan een dergelijk omvangrijke uitgave de nodige vertragingen vastzitten. Het schrijven zal zeker in 1993 worden afgerond maar of in dat jaar de uitgave ook nog gerealiseerd zal worden is nog niet zeker. Oorspronkelijk was gepland om in het voorjaar van 1992 met het schrijven klaar te zijn, maar dat was duidelijk te optimistisch.

Verder betreurt de loopkeverwerkgroep het ten eerste dat het nog steeds niet mogelijk is om voor de vaste werkzaamheden een structurele subsidie te verwerven. De kosten van telefoon, correspondentie en reizen zijn vaak aanzienlijk. Bij het EIS zijn echter gunstige ontwikkelingen gaande die hopelijk een betere basis zullen geven voor voortzetting van de werkgroep in de toekomst.

2) Tijdelijke werkzaamheden en opdrachten.

Tot deze categorie die vooral de afgelopen jaren sterk gegroeid is, horen de subsidie-projecten, dienstverlening en opdrachten van derden. Het is zeker een categorie van tijdrovende projecten geworden en het is de vraag of we dit verder in goede banen kunnen leiden zonder een andere organisatievorm te kiezen. Over het project dat werd uitgevoerd door Sjouke van Essen, is ook in Nieuwsbrief 19 reeds kort bericht. Sjouke heeft inmiddels de werkzaamheden aan de vangpotgegevens afgerond. Het doel van deze anderhalf jaar durende studie, was een voorlopige 'oecologische classificatie' van de Nederlandse loopkevers. In de loop van 1991 is hard gewerkt aan de publikatie, en deze is tot onze grote tevredenheid nog in 1991 gepubliceerd in het Tijdschrift voor Entomologie (Turin, Alders, Den Boer, Van Essen, Heijerman, Laane & Penterman, 1991).[zie bespreking elders in dit nummer]

Is met deze classificatie nu de 'waarheid' over de oecologie van de loopkevers onthuld? Ja...een beetje, en onder voorwaarden! Allereerst doet deze classificatie alleen uitspraak

over het gebied dat bemonsterd is. Dat is in dit geval beperkt tot Nederland. Maar ook binnen dit gebied zijn er verschillen. De hogere gronden en het kustgebied zijn over het algemeen beter bemonsterd dan het echte 'lage land' en de classificatie zal voor bijvoorbeeld heiden, duinen en bossen dan ook een zeer goed beeld geven. Vooral de natte gebieden zoals de laagveenmoerassen en rietlanden in West-Nederland, zijn echter relatief slecht vertegenwoordigd in het basismateriaal. Op echte oevers met fluctuerende waterstanden, functioneren vangpotten al helemaal niet. In de toekomst zullen de oevers met andere middelen te lijf gegaan worden. Omdat de classificatie gebaseerd is op terreinen waarvan door Eric Penterman in 1983 foto's en beschrijvingen werden gemaakt, zijn de bemonsteringen die naderhand zijn uitgevoerd niet in de studie betrokken. Inmiddels zijn echter honderden nieuwe 'jaarseries' aan het bestand toegevoegd. Het is heel goed mogelijk, dat we over enige tijd, gewapend met de kennis die de studie van Sjouke heeft opgeleverd, de classificatie zullen trachten te verfijnen en uit te breiden naar de natte habitats.

Voorlopig zullen we echter met de huidige classificatie verder werken aan een systeem waarmee we nieuwe inventarisaties te waarderen. Dit systeem waarbij we de classificatie die gebaseerd is op de ca. 1650 jaarseries tot en met 1983, gebruiken om de waardering uit te kunnen voeren, hebben we 'referentiekader' genoemd. Op het moment wordt door ondergetekende bekeken welke methoden het gemakkelijkst te hanteren zijn en daarbij zoveel mogelijk de informatie geven die wenselijk is. Deze referentiekader-studie is mogelijk dankzij een subsidie van het Ministerie van Landbouw en zal ca. eind juni 1992 worden afgerond. De methoden zullen door de loopkeverwerkgroep in de praktijk worden uitgetest.

Onder 'dienstverlening' kunnen we het beantwoorden van vragen van vele kanten verstaan, alsmede het deelnemen in begeleidingscommissies van elders uitgevoerde loopkeverprojecten. Hieronder valt o.a. een uitgebreide inventarisatie van het Dwingelerveld die in samenwerking met het Biologisch Station Wijster in 1991 is uitgevoerd voor het Staatsbosbeheer. Uitvoerend was Sjouke van Essen, maar enkele vangseries werden bewerkt door Theodoor Heijerman. De rapportage wordt in februari-maart 1992 afgerond en de loopkeverwerkgroep is daar nauw bij betrokken. Een zeer uitgebreid project, dat in feite nog voortgang vindt, is de inventarisatie van de uitgangssituatie in het natuurontwikkelingsgebied 'De Blauwe Kamer', uitgevoerd door Kees Alders, Kees Booy en Theodoor Heijerman voor Het Utrechts Landschap in 1989-1990. Het gebied dat bestaat uit een groot stuk uiterwaard en een deel van de Grebbeberg, werd jaarlijks met enkele honderden vangpotten gedurende de belangrijkste activiteitsperiode (april-oktober) continue bemonsterd. In de komende jaren zullen de ontwikkelingen in het gebied dat deel uitmaakt van het roemruchte 'plan ooievaar', verder gevolgd worden. Een voorlopige rapportage is in 1992 te verwachten. Hoge prioriteit heeft de rapportage van het kalkgraslanden onderzoek in 1988, waarbij de gevolgen van veranderingen in het beheer voor de entomofauna bekeken zullen worden. Door tijdgebrek dreigt deze uitwerking op te schuiven in de richting van de volgende geplande 7-jaarlijkse bemonstering in 1995. De eerste bemonstering vond plaats in 1981 (Turin, 1983). In opdracht van het ingenieursbureau Witteveen & Bos, voerde de loopkeverwerkgroep een bemonstering uit op de Oirschotse Heide, in het kader van een milieu-effect rapportage (MER). Dit project werd in hoofdzaak uitgevoerd door Kees Alders en Theodoor Heijerman. De rapportage werd afgesloten in september van 1991. Het project werd bij wijze van proef aanvaard, o.a. om te zien hoe tijdsbesteding en kostenaspecten in de praktijk uitpakken. Wel was voor dit project de voorbereidingstijd veel te kort. Optimaal is wanneer een project enige maanden voor het begin van het vangseizoen kan

worden voorbereid. Het is ook tegen de doelstellingen van de werkgroep om dergelijke opdrachten te accepteren als niet aan de minimale eisen voor een behoorlijke bemonstering kan worden voldaan, d.w.z.: voldoende vangseries en een bemonstering gedurende het gehele reproductieseizoen van de loopkevers. Opdracht gevende instanties zullen voldoende middelen ter beschikking dienen te stellen om aan deze voorwaarden te kunnen voldoen, anders wordt een uitvoering feitelijk onmogelijk.

Vergaderen

Ook in de jaren 1990-1991 werd weer (te) veel tijd besteed aan het bijwonen van vergaderingen. Het betrof hier regelmatig de zogenoemde PGO-vergaderingen, waaraan we bij toerbeurt deelnamen, en de vergaderingen rond het EIS zelf door ondergetekende. Kees Booy en Theodoor Heijerman bezochten enkele vergaderingen van natuurbeherende instanties, om het werk van de loopkeverwerkgroep toe te lichten en/of om deel te nemen in begeleidingscommissies.

Plannen voor 1992-1993

Over de plannen zal in het voorgaande al iets duidelijk zijn geworden. Allereerst zal het referentiekader nog dit jaar in een voorlopige vorm functionerend moeten worden gemaakt. In de komende jaren volgen dan zowel bij de oecologische classificatie als bij het referentiekader de bijstellingen, zoveel mogelijk aan de hand van ervaringen in de praktijk.

De 'atlas' zal een periode in het faunistische loopkeveronderzoek afsluiten die begon in 1970, toen op het Instituut voor Oecologisch onderzoek besloten werd om een eerste loopkeveratlas te gaan maken. Deze eerste versie werd gepubliceerd in 1977. Natuurlijk zullen enthousiaste werkgroepleden in de toekomst aanvullingen en wijzigingen publiceren. Blijkens de recente publikaties van o.a. Aukema (1990), Muilwijk & Heijerman (1991) en Heijerman en Muilwijk (1992) zal de 'nieuwe' loopkeveratlas reeds bij het verschijnen onontkoombaar verouderd zijn. Maar hopelijk zal het boek loopkeverminnend Nederland ertoe aanzetten om aan te tonen dat allerlei als zeldzaam opgevoerde soorten dit in het geheel niet zijn. Ik ben er vrij zeker van dat een eventuele derde versie niet door dezelfde persoon zal worden uitgevoerd.

Voor het overige hopen de meeste werkgroepleden op een rustig jaar. De plannen gaan voorlopig niet verder dan het afronden van de zaken die er nu liggen. Maar op belangrijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld in het kader van natuurbeleidsplannen e.d., zullen proberen in te haken. Hopelijk zal een vernieuwd EIS ons daarbij krachtig ondersteunen!

Hans Turin

1630 Chironomidae

Het ligt in de bedoeling de komende jaren prioriteit te geven aan de *Terrestrische Chironomidae*. Gedacht wordt aan een naamlijst Nederlandse soorten, verspreiding, determinatie en vooral ook oekologie. In verband met verdere prioriteiten in de bestudering en publikatie horen wij graag, wie belangstelling heeft voor deze groep en waarom speciaal.

Korrekties en aanvullingen op de determinatie van larven of op de Nederlandse naamlijst van aquatische soorten schuift hiermee meer naar achteren. Informatie hierover zal waarschijnlijk voorlopig niet gepubliceerd worden.

Henk Moller Pilot

Oprichting sectie Diptera

Op diverse plaatsen in Nederland wonen entomologen die zich bezig houden met een of meer vliegenfamilies. Direct of indirect hebben een aantal van deze personen contact, echter een gezamenlijk overleg- of informatieplatform is niet aanwezig. Hierdoor dringen slechts weinig bevindingen van mede-vliegenvangers door tot iedereen. Ook het helpen bij determinaties gebeurt momenteel spaarzaam.

Om contacten tussen de Nederlandse vliegenvangers te verstevigen en om het onderzoek naar Diptera te stimuleren is door een groep personen voorgesteld om een sectie Diptera binnen de Nederlandse Entomologische Vereniging op te richten. Deze personen zijn Aat Barendregt, Paul Beuk, Liekele Sijstermans, Jaap van der Linden, Theo Zeegers en Mark van Veen. Voor het lidmaatschap van een dergelijke NEV-sectie gelden geen eisen, zodat eenieder daarvan lid kan worden.

Wat hebben we voor ogen? We willen proberen alle vliedkundigen met elkaar in contact te brengen, zonder daar een top-zware constructie voor te bedenken. Dit kan schriftelijk via een mededelingenblad of mondeling met bijeenkomsten.

Eens per jaar zou een bijeenkomst kunnen worden gehouden. Denk aan een weekeinde waarin een bepaalde streek van Nederland centraal staat. Veel belangrijker vinden we een mededelingenblad, want dat bereikt iedereen. Voorlopig denken we aan twee keer per jaar een rondschriften: in het najaar voor alle bijzondere zomervangsten en in het voorjaar voor overzichten van literatuur en dergelijke. Centraal moet blijven staan, dat het een contactblad is: zeer divers, korte artikelen moeten de vulling geven. Voor het publiceren van grotere en meer officiële artikelen zijn genoeg andere bladen.

Iedereen, die meer over de sectie in oprichting wil weten, suggesties heeft of in het adressenbestand van de sectie opgenomen wil worden kan terecht bij één van de genoemde zes personen. De adressen van vier van hen staan bij de coördinatoren van de werkgroepen achterin de Nieuwsbrief gegeven. Omstreeks eind maart hopen we van start te gaan met het eerste mededelingenblad.

Mark van Veen

Naamlijst Nederlandse Diptera: oproep

Sinds juni 1991 wordt aan het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden gewerkt aan een zogenaamde basisnaamlijst van de Nederlandse Diptera. Dit is in het kader van het geplande project 'Fauna van Nederland'. Hiervoor is nu door ondergetekende (in het kader van zijn tewerkstelling als vervangend dienstplichtige) een start gemaakt met het bewerken van de Diptera (vliegen en muggen).

Een basisnaamlijst is in principe gebaseerd op literatuurgegevens. Aan de hand van meldingen in de literatuur kan collectiemateriaal gecontroleerd worden. Zo kan men komen tot het opstellen van een kritische naamlijst. Op dit moment is een groot deel van de Nederlandse literatuur geïnventariseerd op meldingen van Diptera en worden deze gegevens verwerkt.

Uit eigen ervaring weet ondergetekende, dat een aantal soorten inmiddels wel uit Nederland bekend is, maar nog niet als zodanig gepubliceerd. Doel van deze oproep is onder andere nog niet gepubliceerde gegevens toch beschikbaar te krijgen voor verwerking. Dit kan in overleg met ondergetekende. Informatie kan bijvoorbeeld worden opgenomen onder de voorwaarde dat deze niet wordt gepubliceerd zonder toestemming van de aanleverende, zodat deze die zelf nog kan publiceren. Daarnaast blijkt, dat sommige soorten als nieuw voor de Nederlandse lijst worden gepubliceerd in minder courante tijdschriften of nieuwsbrieven. Deze publikaties worden makkelijk over het hoofd gezien en een overdruk of fotocopie van dergelijke publikaties wordt zeer op prijs gesteld.

Een tweede doel van deze oproep is het in contact komen met specialisten, die zich met de Nederlandse Dipterenfauna bezighouden. Zij zijn het best op de hoogte van de stand van zaken wat de Nederlandse fauna betreft en hebben waarschijnlijk het beste overzicht over de taxonomische ontwikkelingen binnen de groep. Een aantal van hen is al benaderd en heeft reeds medewerking toegezegd.

Wat betreft het publiceren van nieuwe soorten voor de Nederlandse lijst het volgende. Het voorbereiden van een manuscript kan een tijdrovende zaak zijn. Dit geldt niet alleen het opstellen van de tekst, ook het vergaren van literatuur kan, bijv. door gebruik van synoniemen in de literatuur, lastig zijn. Ondergetekende is ten alle tijde bereid om hierbij behulpzaam te zijn. Voor vragen, opmerkingen of suggesties kan men op het onderstaande adres terecht.

Paul L.Th. Beuk

p/a Nationaal Natuurhistorisch Museum, Postbus 9517,
2300 RA Leiden (071 - 143844)

0025 Syrphidae (zweefvliegen)

Na een lang sluimerend bestaan wordt er op dit moment getracht de werkgroep Syrphidae weer een nieuw leven in te blazen. Er is een interne brief verstuurd naar een groot aantal zweefvliegen-vangers, waarin duidelijk gemaakt wordt wat de mogelijkheden zijn. Met de grote uitbreiding op het gebied van computer-verwerking staan nu allerlei nieuwe mogelijkheden ter beschikking om snel en effectief te werken. Terugkijkend naar de verrichte activiteiten zijn de volgende groepen grotendeels verwerkt: genus *Helophilus* s.l. (14 soorten), genus *Platycheirus* (17 soorten), genus *Brachiopa* (7 soorten) en genera *Merodon*, *Eristalinus*, en *Mallota* (7 soorten nog niet afgerond). Hiervan zijn in totaal 14000 records verwerkt. Jaap van der Linden is nog bezig met het genus *Xylota* s.l. en Wouter en Johan van Steenis zijn juist gestart met het genus *Pipizella*. Een groot deel van de basisgegevens wacht dus nog op bewerking.

In de (voorlopige) tactiek zijn drie stappen te onderscheiden. als eerste stap zal per bewerkbare (in tijd en hoeveelheid) groep soorten alle waarnemingen ooit verricht verwerkt moeten worden. Dit moet per groep om technische redenen (verwerking), om systematische redenen (controle van determinaties door ingewerkte personen) en om persoonlijke redenen (één persoon kan slechts een beperkte soortengroep coördineren en binnen afzienbare tijd hierover publiceren). Een ieder kan de verantwoordelijkheid voor zo'n groep op zich nemen.

Een tweede stap bestaat uit het bijhouden van de nieuwe waarnemingen als een groep eenmaal verwerkt is. Het beste voorbeeld is de *Brachyopa*-groep: na verwerking bleek een zeer groot aantal nieuwe vondsten ter beschikking te komen. Dus een publicatie lukt veel nieuwe waarnemingen uit en om het overzicht up-to-date te houden, zullen deze waarnemingen toegevoegd moeten worden aan het bestaande overzicht.

De derde stap bestaat uit het verzamelen van totale soortenlijsten uit het hele land om op deze wijze vooral de aanwezigheid van algemene soorten te kunnen vastleggen. Nu het EIS een nieuwe structuur krijgt en er goede verwerking van gegevens beloofd is, kan gedacht worden aan een invulformulier waarmee streeplijsten per gebied gemaakt kunnen worden. Hieraan wordt gewerkt. Op deze wijze staat de mogelijkheid open om veel vrijwilligers simultaan gegevens te laten verzamelen in het gehele land.

Deze drie onderzoeklijnen zullen over enkele jaren bij elkaar moeten komen, waarna er een eindbewerking van de gehele groep kan plaatsvinden. Het eindbeeld is dan een boekwerk met hierin naast de bekende verspreidingskaartjes ook bewerkingen op het gegevensbestand zodat onderzocht wordt of bepaalde soorten algemener of zeldzamer geworden zijn, ecologische vergelijking tussen verwante soorten, uitvoerige analyse van de vliegtijden, opname van ecologische gegevens,

etc.

Het tijdstip waarop dit eindbeeld gehaald wordt, wordt bepaald door het aantal werkgroepleden dat taken op zich neemt. Als groep vrijwilligers kunnen we deze klus klaren en nog steeds geldt dat vele handen licht werk maken.

Aat Barendregt

0051: Diptera: Empidoidea (m.u.v. Dolichopodidae)

Nadat Dhr. Van der Goot te kennen had gegeven niet meer voor het coördinatorschap van deze groep beschikbaar te zijn, is dit overgenomen door ondergetekende. De werkgroep bestaat nog maar kort en kende tot op heden zelfs nog geen formele aankondiging.

De groep der Empidoidea, zoals bovengenoemd zonder de familie Dolichopodidae (groep 0041), omvat vier families: de Empididae, de Hybotidae, de Atelestidae en de Microphoridae. Uit Nederland zijn op dit moment ruim 250 soorten uit deze groep bekend, waarvan een klein gedeelte nog niet is gepubliceerd. Het bewerken van zo'n grote groep vergt een grote inspanning, zeker wanneer het aantal medewerkers beperkt is. Voorlopig zijn alleen de Hybotinae voor het EIS bewerkt. Van een aantal groepen (bv. het genus *Empis*) is wel collectiemateriaal bewerkt, maar zijn de gegevens nog niet opgenomen voor het EIS. Het verwerken van deze gegevens behoort tot de nog te ontplooiën activiteiten. Bij het bewerken van bv. het genus *Rhamphomyia* (Empididae) zullen de gegevens wel direct voor het EIS worden opgenomen. Voor meer informatie wende men zich tot de coördinator.

Paul L.Th. Beuk

0045 Diptera: Stratiomyidae (wapenvliegen)

Het coördinatorschap voor deze werkgroep is door ondergetekende overgenomen van M. van Veen. De werkgroep, die al sinds 1983 bestaat, heeft voor het grootste deel van de tijd een slapend bestaan geleid. In het computerbestand van EIS-Nederland zijn voor deze familie dan ook nagenoeg geen gegevens opgeslagen. Door de Vliegenstudiegroep van de Jeugdbonden voor Natuurstudie en eerder de zogenaamde 'studiekring' (zie Anonymus [M. van Veen], 1983) is een basisarchief van waarnemingen opgebouwd en dit zal als basisbestand voor de EIS-werkgroep dienen. Een aantal museum- en privécollecties werd reeds bewerkt (zie van Tol, 1985 en Brugge, 1987), maar deze gegevens werden tot op heden nog niet voor het EIS opgenomen.

Behalve de korte handleiding bij het invullen van EIS-waarnemingsformulieren voor wapenvliegen (Stratiomyidae) bestaat er ook een uitgebreidere handleiding die door de Vliegenstudiegroep van de Jeugdbonden wordt gebruikt. Deze handleiding bevat onder andere een algemene inleiding bij de families Stratiomyidae en Solvidae. Daarnaast wordt een bespreking gegeven van de genera met daarin informatie over de activiteitsperiode van adulten en in welk soort biotopen ze zijn aan te treffen. Het geheel wordt afgesloten met een korte literatuurlijst. Een herziene versie is beschikbaar voor de medewerkers van de EIS-werkgroep.

Sinds het beschikbaar komen van het vorige waarnemingsformulier zijn twee soorten aan de Nederlandse lijst toegevoegd (*Beris fuscipes* en *Zabrachia tenella*) en is er één afgevoerd (*Zabrachia minutissima*). Een aantal namen zijn veranderd door synoniëmisering. Deze wijzigingen worden op een nieuw waarnemingsformulier doorgevoerd. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de coördinator.

Paul L.Th. Beuk

Project Hymenoptera Aculeata

Theo Peeters, André J. van Loon & Br. Virgilius Lefebber

Eind 1991 werd aan de Stichting EIS-Nederland een subsidie van het Prins Bernhardfonds toegekend voor het project 'Aculeata'. Hierdoor konden vanaf februari twee nieuwe medewerkers (Theo Peeters en André van Loon) voor één jaar in dienst worden genomen. Het oudste en omvangrijkste van de Nederlandse EIS-projecten kan hierdoor een flinke stap vooruit maken. Het Aculeaten-project heeft als doelstelling het publiceren van een verspreidingsatlas van alle in Nederland verzamelde bijen, wespen en mieren. In Nederland komen van deze groepen ongeveer 780 soorten voor. De verspreidingsatlas zal, naast kaartjes met een toelichtende tekst, ook enkele algemenere hoofdstukken over deze groepen bevatten.

Gedurende de afgelopen 18 jaar heeft de coördinator van het project, Broeder Virgilius Lefebber uit Maastricht, al het grootste deel van de gegevens uit Nederlandse collecties opgenomen voor EIS. De databank van het project bevat nu zo'n 150.000 gegevens. De mieren ontbreken daarbij nog vrijwel geheel. In een tweetal deelprojecten ('bijen & wespen', resp. 'mieren') wordt nu gewerkt aan het completeren en controleren van het data-bestand. Op het eind van het jaar moet het bestand zover klaar zijn dat er een goede basis ligt voor de publicatie van een verspreidingsatlas. Theo en André geven hieronder een nadere toelichting op hun deelprojecten.

Deelproject Bijen en wespen.

Zoals hierboven vermeld is het merendeel van het werk voor de bijen en wespen reeds verzet. Mijn taak is dan ook vooral het controleren van het bestaande gegevensbestand. Tevens bestaat nu de mogelijkheid diverse onderdelen van het huidige bestand aan te vullen en te verbeteren.

Zo zullen aan het EIS-bestand o.a. de Halictinae te Leiden, de Bethylinidae en Dryinidae uit de collectie de Rond, de nog niet opgenomen collectie-onderdelen van b.v. Hensen, Klein, Koster, Leijds, Moussault, e.a. aanwinsten worden toegevoegd. Het is de bedoeling een zo compleet mogelijk bestand te krijgen van de in Nederland verzamelde gegevens tot en met 1991. Aan het einde van dit jaar zullen nieuwe vangsten uit 1992, zoals nieuwe soorten voor onze fauna en aanvullende gegevens van andere aculeaten nog worden toegevoegd. Tevens zullen enkele geslachten en soortgroepen opnieuw bekeken worden aan de hand van recente revisies zoals b.v. bij de graafwespen *Nitela*, *Trypoxylon* en *Spilomena*. Daarnaast zal in samenwerking met Kees van Achterberg (conservator Hymenoptera Nationaal Natuurhistorisch Museum) een oplossing gezocht worden voor enkele taxonomische problemen binnen de Aculeaten.

Binnen de Nederlandse Entomologische Vereniging heeft zich een Aculeatenwerkgroep gevormd die een belangrijke bijdrage aan het tot stand komen van de verspreidingsatlas kan leveren. Er zijn dan ook al enkele leden van deze werkgroep benaderd om hun gegevens en kennis ter beschikking te stellen. Hun bijdrage kan bijvoorbeeld bestaan uit het doorgeven van gegevens uit eigen collectie, het controleren van determinaties van bepaalde groepen en het op naam brengen van ongedetermineerd materiaal in de Nederlandse collecties. Waarschijnlijk zullen we voor determinaties en controle van bepaalde groepen ook een beroep moeten doen op een aantal buitenlandse specialisten. Wie gaat bijvoorbeeld de problemen in de *Chrysis ignita*-groep te lijf?

In het onderstaande zal ik een beeld schetsen van de activiteiten tot nu toe en een globale planning geven van mijn werkzaamheden gedurende de rest van het jaar.

We begonnen met het completeren en invoeren van een volle-

dige naam- en codelijst voor de aculeaten in Nederland. Deze lijst werd door de coördinator Virgilius Lefebvre gedestilleerd uit soortgelijke codelijsten die door de Belgische tak van EIS te Gembloux waren samengesteld.

Tevens werd een begin gemaakt met het ontcijferen van 'eigenaardigheden' in het huidige bestand. Zo werd b.v. naast *Myrmica atra* ook *brunnipes* voor ons land gemeld, hetgeen echter op een verkeerde determinatie bleek te berusten. Onder het geslacht *Tiphia*, waarvan tot op heden vier soorten in ons land zijn aangetroffen, waren zelfs 7 verschillende soortnamen (synoniemen??) in het EIS-bestand opgenomen. Genoeg controlewerk dus ook bij deze kleine groepen. Om enig zicht te krijgen op de volledigheid van het gegevensbestand is intussen voor de families Mutillidae s.l., Sapygidae en Tiphidae alle materiaal in de collectie te Leiden gecontroleerd aan de

hand van gesorteerde uitdraaien van het huidige databestand. Ook hier konden diverse aanwinsten worden toegevoegd.

Verder ga ik in april en mei onder andere aan de slag met het opnemen van de door Ebmer & Pauly gedetermineerde genera *Halictus* en *Lasioglossum* die zich in de collectie te Leiden bevinden. Wie een of meerdere dagdelen wil assisteren bij het uitzoeken, sorteren en opnemen van het materiaal kan contact opnemen met mij. De reiskosten die u hiervoor maakt kunnen eventueel door EIS vergoed worden.

Van juni tot augustus zal ik me naast het opnemen van collectie-onderdelen voornamelijk bezighouden met het controleren en (her)determineren van bepaalde soort(groep)en.

Oktober tot en met januari zullen voornamelijk in het teken staan van controle en correctie van opgenomen gegevens. Tevens is er dan nog tijd voor het opnemen van interessante waarnemingen uit 1992 en aanvullende literatuurgegevens

Theo Peeters

Deelproject mieren

In de inleiding is al uiteengezet dat voor de mieren nog weinig gegevens in de EIS-databank aanwezig zijn. Door Br. V. Lefebvre zijn al wel de collecties van Van Boven en Sanders in het EIS-bestand opgenomen, maar alle overige collecties en verschillende gegevens uit oecologisch onderzoek ontbreken nog. Omdat er dus nog veel werk verzet moet worden voordat ook voor de mieren een behoorlijk bestand is opgebouwd, is besloten hiervoor een apart deelproject te formuleren. Ondergetekende is inmiddels gestart met het controleren en opnemen van de collecties RMNH (Leiden) en ZMA (Amsterdam) en andere collecties zullen nog aan de beurt komen.

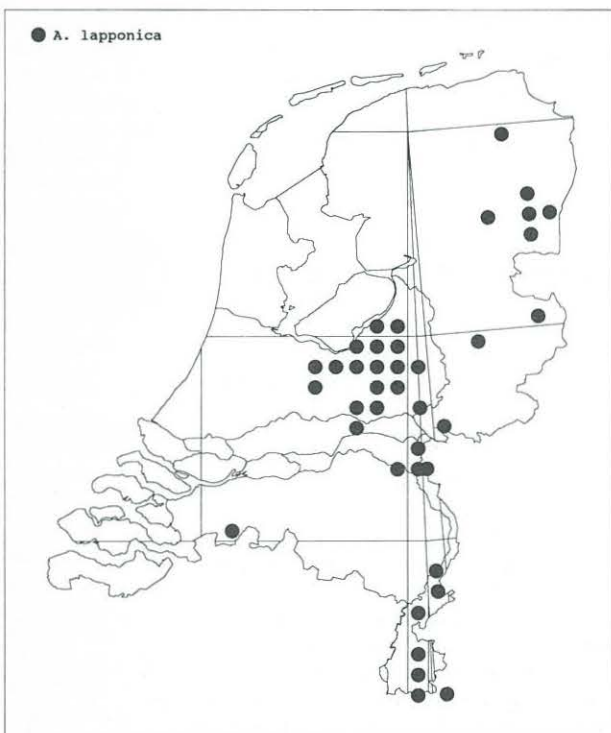
De bedoeling is om, net als bij de andere Aculeaten, tot verspreidingskaarten te komen zodat ook voor de mieren de huidige stand van zaken gegeven kan worden. Bovendien kunnen vergelijkingen gemaakt worden tussen vroeger en nu (waarbij waarschijnlijk 1970 als 'draaipunt' zal fungeren). In beginsel zal de verspreidingsatlas gebaseerd zijn op gegevens uit de periode tot en met 1991. Echter, aanvullende waarnemingen uit 1992 van interessante soorten (aanvullende vindplaatsen) of van voorheen weinig tot niet onderzochte gebieden, kunnen naar alle waarschijnlijkheid nog worden verwerkt.

De hoeveelheid materiaal in collecties is echter relatief gering. Hoewel mieren bij de Aculeata horen, zijn er door de groep van Nederlandse verzamelaars van 'vliegende Aculeata' betrekkelijk weinig mieren verzameld; het 'zoekbeeld' voor het vinden en bestuderen van mieren is nu eenmaal anders dan voor bijen en wespen. Bovendien is een belangrijk deel van het collectiemateriaal 'oud', d.w.z. van vóór 1970.

Goede en vaak ook recente kennis van de verspreiding van Nederlandse mieren is onder andere aanwezig bij leden van de mierenwerkgroep van de NEV. Het is daarom de bedoeling om door middel van een goede samenwerking met de mierenwerkgroep deze kennis te mobiliseren en veel extra interessante en goede verspreidingsgegevens bijeen te brengen. Inmiddels heeft A. Mabelis met het oog op dit deelproject zitting genomen in de begeleidingscommissie van het Aculeaten-project; eveneens heeft al een eerste overleg tussen A. Mabelis, D. Kraai (mierenwerkgroep) en A. van Loon plaatsgevonden om de diverse mogelijkheden van samenwerking met de mierenwerkgroep te bespreken. De werkgroepleden zullen hierover nog worden geïnformeerd.

Tevens wil ik hierbij ook iedere andere entomoloog die over interessante gegevens over Nederlandse mieren beschikt (in de vorm van collecties, hoe klein ook, of notities) verzoeken om hierover contact met mij op te nemen via het Centraal Bureau.

André van Loon

Zoek en gij zult vinden!.

Als u in de gelegenheid bent zou u in april eens op de Blauwe bosbes *Vaccinium myrtillus* en haar bloembezoek(st)ers moeten letten. De afgelopen twee seizoenen leverde dat mij enkele interessante waarnemingen op. Niet alleen bleek het bloembezoek van Blauwe bosbessen groter en meer divers dan ik had verwacht. Tevens leverde dat een aantal nieuwe vindplaatsen op van *Andrena lapponica* in Noord-Brabant (N.B. ook mijn eigen collectie moet nog aan het EIS-bestand worden toegevoegd, zoals uit het afgebeelde kaartje blijkt!). De vrouwtjes van deze bruin-zwarte zandbijen vlogen zwaar beladen met flinke propfen wit stuifmeel onder hun lijf. In sommige naaldbossen met *Vaccinium* waren de dieren zelfs vrij talrijk. Bekijken we het huidige verspreidingskaartje van de 'Bosbesbij' dan waren deze vondsten te verwachten. Toch verwondert het me dat deze bij in Noord-Brabant tot op heden zo weinig is aangetroffen. Ik kan me nauwelijks voorstellen dat verzamelaars als Bouwman, Haverhorst, Benno, van Lith en van der Zanden nooit op de juiste tijd en plaats hebben gekeken. Zou *Andrena lapponica* zich hier (evenals de Boomklever?) pas later hebben kunnen vestigen?